

พฤติกรรมการสูบบุหรี่ของคนไทย

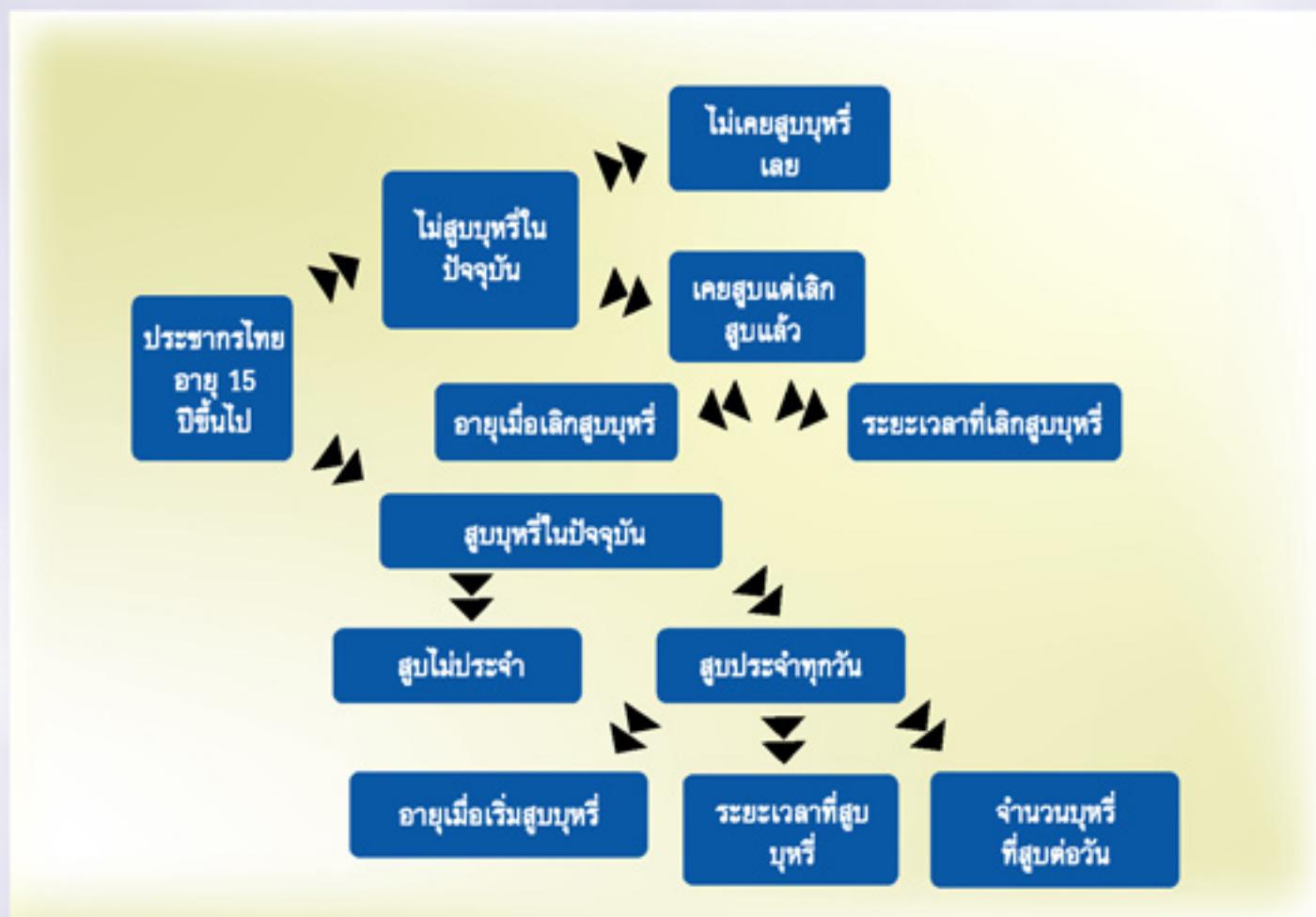
เนื้อหา : รศ.พญ. เยาวรัตน์ ปรัปักษ์ขาน, รศ.พญ. พรวันธุ์ บุณยรัตพันธุ์ และคณะ

โดยทั่วไป การสูบบุหรี่หมายความรวมถึงการใช้ยาสูบ (tobacco) ในหลายวิธีด้วยกัน ที่แพร่หลายมากที่สุด คือ การมวนในยาสูบด้วยกระดาษทึ้งที่ทำในโรงงานหรือมวนเองที่บ้าน การสูบโดยนำยาสูบบรรจุในกล่องแล้วจุดสูบคือไปปี (pipe) หรือเคี้ยวในยาสูบโดยตรง ฯลฯ การใช้ยาสูบไม่ว่าโดยวิธีใดถ้าใช้เป็นประจำในขนาดที่มาก ก็จะเกิดผลร้ายต่อสุขภาพ เช่น ก่อให้เกิดโรคมะเร็งของระบบทางเดินหายใจ ช่องปาก ทำให้ปอดอักเสบเรื้อรังรวมถึงถุงลมโป่งพอง โรคหลอดเลือดหัวใจตีบและกล้ามเนื้อหัวใจขาดเลือด ในหญิงตั้งครรภ์ทำให้รกรอกตัวก่อนกำหนด และเด็กขาดออกซิเจน ในการศึกษาครั้งนี้มุ่งหาข้อมูลหลักของการสูบบุหรี่ซึ่งจะมีผลกระทบต่อสุขภาพ ได้แก่ ความชุกของการสูบบุหรี่ในประชากรตามกลุ่มอายุและเพศ และภูมิภาคที่อยู่อาศัย ปริมาณและความถี่ของการสูบบุหรี่รวมถึงระยะเวลาที่สูบบุหรี่ ซึ่งผลกระทบของการสูบบุหรี่ เช่น ความเสี่ยงต่อการเป็นมะเร็งปอดกีเพิ่มขึ้นตามจำนวนของบุหรี่ที่สูบต่อวัน และระยะเวลาของการสูบบุหรี่ด้วย

ผลการศึกษานี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อจัดทำรายงานผล "การสำรวจสภาวะสุขภาพอนามัยของประชาชนไทยโดยการตรวจร่างกาย ครั้งที่ 3 ปี พ.ศ. 2546-2547" ซึ่งดำเนินการสำรวจโดย สำนักงานการสำรวจสภาวะสุขภาพอนามัย ภายใต้สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข และได้รับงบประมาณสนับสนุนการสำรวจ จากสำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข

แผนภูมิ ข้างล่างแสดงถึงความเชื่อมโยงของคำศัพท์ที่เกี่ยวกับการสูบบุหรี่ ที่ใช้สัมภาษณ์ในการสำรวจสภาวะสุขภาพอนามัยของประชาชนไทยครั้งที่ 3 ที่เกี่ยวข้องกับ สถานภาพการสูบบุหรี่ในประชากรกลุ่มศึกษาที่มีผลต่อสุขภาพ

ภาพที่ 1 สถานภาพของการสูบบุหรี่ในประชากรตัวอย่าง (จากคำศัพท์ในแบบสอบถาม)

จากการสำรวจ ตัวอย่างอายุ 15 ปีขึ้นไปของศึกษาครั้งนี้พบว่า สถานภาพการสูบบุหรี่เปลี่ยนแปลงไปตามอายุ และเพศ สถานภาพการสูบบุหรี่แบ่งได้เป็น 3 ประเภท คือ

- ผู้ที่สูบบุหรี่ในปัจจุบัน (current smoker) คือ ผู้ที่ในช่วงชีวิตที่ผ่านมาเคยสูบบุหรี่มากกว่า 100 นิวน และในขณะนี้ยังสูบบุหรี่อยู่
- ผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำ (regular smoker) คือผู้ที่ในช่วงชีวิตที่ผ่านมาเคยสูบบุหรี่มากกว่า 100 นิวน และในขณะนี้ยังสูบเป็นประจำทุกวัน อาจมีเว้นบ้างในบางวันที่ไม่สบายแล้วก็กลับมาสูบทุกวันอีก
- ผู้ที่เคยสูบบุหรี่ (former or ex-smoker) คือผู้ที่เคยสูบบุหรี่แต่ขณะนี้เลิกแล้ว

จากการศึกษา พบว่าเพศชายสูบบุหรี่มากกว่าเพศหญิงเกือบ 20 เท่า และเมื่อเปรียบเทียบสัดส่วนร้อยละของผู้ที่สูบบุหรี่ในปัจจุบันและสูบประจำ พบร่วมกันที่สูบบุหรี่ในปัจจุบันซึ่งในชายมีร้อยละ 49.1 และหญิงมีร้อยละ 2.7 นั้นเป็นผู้ที่สูบเป็นประจำประมาณร้อยละ 90 ในทั้งสองเพศ โดยกลุ่มที่สูบเป็นประจำมีความชุกของการสูบมากที่สุดในกลุ่มอายุ 30-59 ปี จากนั้นก็ค่อยๆ ลดลงตามอายุที่เพิ่มขึ้น ในหญิงที่สูบบุหรี่เป็นประจำกลับมากขึ้นเมื่อสูงวัยขึ้น จากข้อมูลการสำรวจครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าหญิงในวัย 60-79 ปี มีสัดส่วนของการสูบบุหรี่เป็นประจำมากกว่าหญิงในกลุ่มอายุอื่นๆ (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 สถานภาพการสูบบุหรี่ของตัวอย่างอายุ 15 ปีขึ้นไปจำแนกตามอายุและเพศ

อายุ (ปี)	ชาย			หญิง		
	สูบในปัจจุบัน	สูบเป็นประจำ	เคยสูบ	สูบในปัจจุบัน	สูบเป็นประจำ	เคยสูบ
15-29	45.1	41.7	6.3	1.1	0.9	0.7
30-44	55.1	51.5	13.8	2.1	1.8	0.5
45-59	50.2	47.2	21.6	4.0	3.5	1.8
60-69	44.8	42.7	28.6	5.5	5.0	3.9
70-79	40.8	38.2	33.9	5.8	5.4	5.3
80+	32.5	29.5	37.0	3.4	2.6	6.6
ทุกอายุ	49.1	45.9	15.2	2.7	2.3	1.5

ตารางที่ 2 ปริมาณบุหรี่ที่สูบในแต่ละวัน
ในผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำทุกวันจำแนกตามเพศและอายุ

เมื่อศึกษา ปริมาณบุหรี่ที่สูบในแต่ละวัน ในกลุ่มที่สูบบุหรี่ เป็นประจำทั้งชายและหญิง ซึ่งจะรวมบุหรี่ทั้งที่มวนเอง (hand-rolled cigarette) และบุหรี่ที่ผลิตจากโรงงาน พบร่วมกันโดยเฉลี่ยจะสูงประมาณ 12 นิวนในเพศชาย และ 8 นิวน ในเพศหญิงต่อวัน เมื่อพิจารณาตามกลุ่มอายุพบว่า ในเพศชาย กลุ่มที่สูบบุหรี่ในปริมาณมากที่สุดต่อวัน (ประมาณ 14 นิวน/วัน) คือ กลุ่มอายุ 30-59 ปี แต่ในเพศหญิง กลุ่มที่สูบบุหรี่จำนวนมากต่อวัน คือกลุ่มอายุน้อยกว่าชาย (15-44 ปี) อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ปริมาณการสูบจะลดลงตามอายุ แต่จำนวนที่สูบต่อวันก็ไม่ต่ำกว่า 5 นิวนในทั้ง 2 เพศ ถึงแม้จะสูงอายุแล้วก็ตาม (ตารางที่ 2)

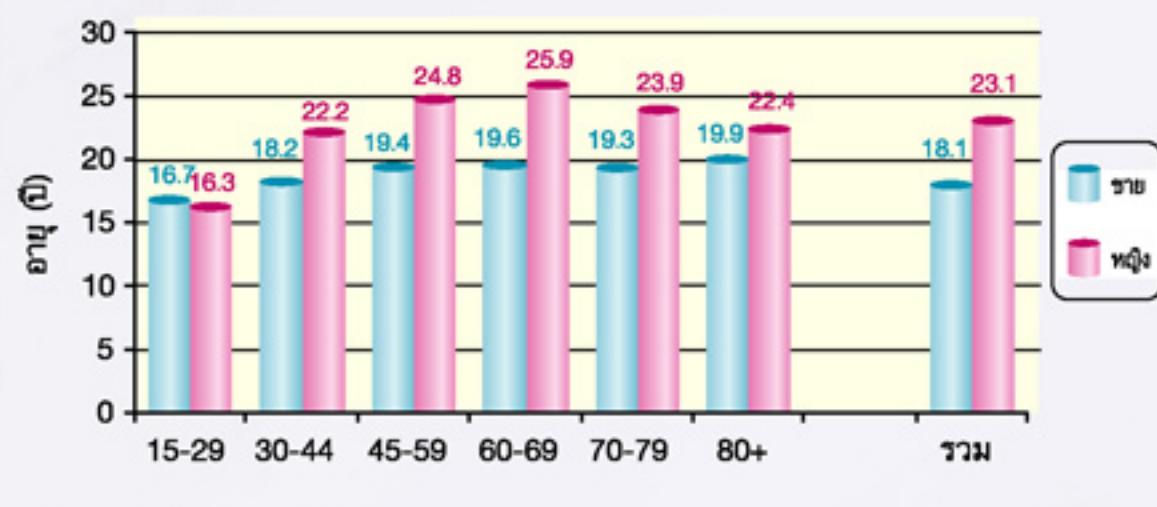
อายุ (ปี)	ชาย		หญิง
	ปริมาณที่สูบเฉลี่ย(นิวน)	ปริมาณที่สูบเฉลี่ย(นิวน)	
15-29	11.1	9.0	
30-44	13.6	9.4	
45-59	13.6	7.3	
60-69	10.4	6.6	
70-79	9.1	5.5	
80+	8.9	5.1	
ทุกอายุ	12.5	7.7	

ภาพที่ 2 อายุเมื่อเริ่มสูบบุหรี่ในตัวอย่างอายุ 15 ปีขึ้นไปที่สูบบุหรี่เป็นประจำ

สำหรับอายุ เมื่อเริ่มสูบบุหรี่ ในผู้ที่สูบบุหรี่ เป็นประจำ ในภาพรวมทุกกลุ่มอายุ คือประมาณ 18 ปีในเพศชาย และ 23 ปีในเพศหญิง แต่ เมื่อพิจารณาอายุเมื่อเริ่มสูบบุหรี่ในตัวอย่าง แต่ละกลุ่มอายุจะพบว่าในกลุ่มอายุ 15-29 ปี ที่ศึกษา ซึ่งเป็นกลุ่มที่เกิดประมาณปี พ.ศ. 2518-2532 เป็นกลุ่มที่เริ่มสูบบุหรี่เมื่ออายุ น้อยกว่ากลุ่มอายุอื่นๆ คือ ประมาณ 16.7 ปี ในเพศชาย และ 16.3 ปีในเพศหญิง ซึ่งเมื่อ เปรียบเทียบกับประชากรรุ่นที่เกิดก่อน คือ ผู้ที่มีอายุ 30-44 ปี ในขณะที่สำรวจครั้งนี้ มีอายุเมื่อเริ่มสูบบุหรี่ คือ 18 ปีในเพศชาย และ 22 ปีในเพศหญิง และ อายุเมื่อเริ่มสูบบุหรี่จะค่อนข้างสูง ในกลุ่มประชากรที่เกิด ก่อนหน้านี้ไปเรื่อยๆ เป็นที่น่าสังเกตว่า ใน เพศหญิง ซึ่งในกลุ่มที่เกิดก่อนทุกกลุ่ม มีอายุ เมื่อเริ่มสูบบุหรี่มากกว่า 20 ปีขึ้นไป ยกเว้น กลุ่มที่เกิดหลังสุด (อายุ 15-29 ปี ในปัจจุบัน) ที่เริ่มสูบบุหรี่เมื่ออายุเพียง 16 ปี (ภาพที่ 2) และสูบเป็นปริมาณเฉลี่ยถึง 9 บุหรี่ต่อวัน

การวิเคราะห์ การสูบบุหรี่แยกตามภาค และ เขตการปกครองต่างๆ ของประเทศไทย พบร่วมกันว่า เพศชาย นอกเขตเทศบาลมีการสูบบุหรี่ มากกว่าในเขตเทศบาล แต่ในเพศหญิงกลับตรงกันข้าม คือหญิงที่อยู่ในเขตเทศบาลสูบบุหรี่มากกว่านอกเขต เมื่อพิจารณา ความชุกของการสูบบุหรี่เป็นประจำแยกตามภาค พบร่วมกันว่า ชายในภาคใต้มีความชุกของการสูบบุหรี่สูงสุด (ร้อยละ 54.0) รองลงมา คือ ชายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ร้อยละ 50.5) ในเพศหญิงภาคเหนือ สูบบุหรี่เป็นสัดส่วนสูงสุด (ร้อยละ 5.1) รองลงมา คือ หญิงในกรุงเทพฯ (ร้อยละ 3.6) ในภาพรวม ทั้งประเทศผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำในเพศชายร้อยละ 46 ในเพศหญิงร้อยละ 2.3 (ภาพที่ 3 และ ภาพที่ 4)

ภาพที่ 3 ความชุกของผู้สูบบุหรี่เป็นประจำในเพศชายและหญิง อายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามเขตการปกครอง

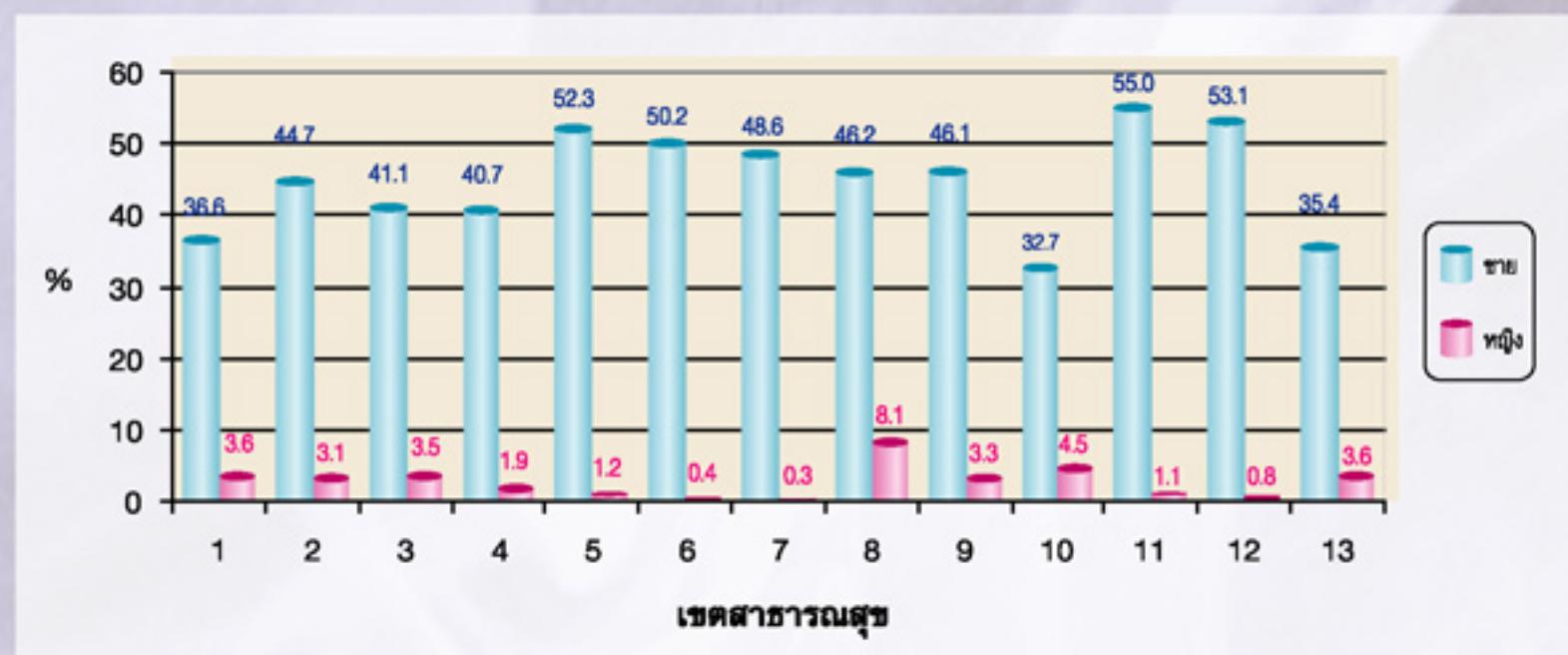

ภาพที่ 4 ความชุกของผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำในชายและหญิง อายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามภาค

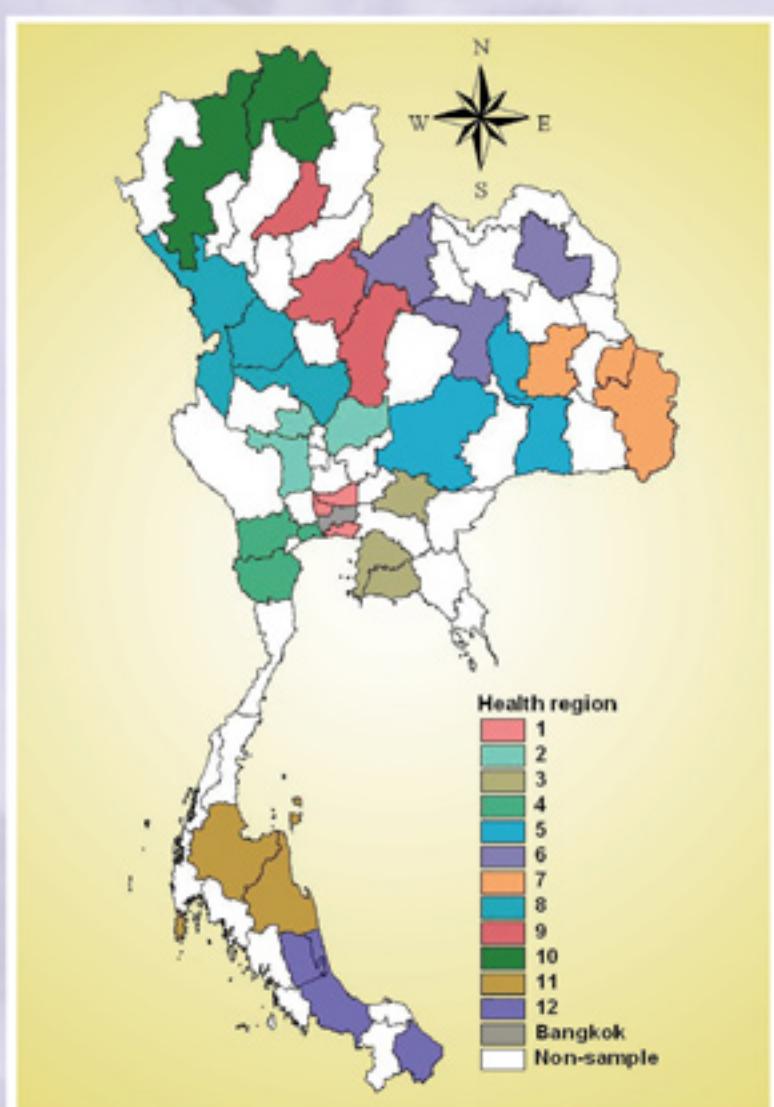

เมื่อวิเคราะห์ ความชุกของผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำทุกวัน แยกตามเขตสาธารณสุข 13 เขต (เขตที่ 13 ศีวกุรุเทพฯ) ข้อมูลแสดงให้เห็นว่าในเขตสาธารณสุขที่ 11,12 ซึ่งเป็นจังหวัดในภาคใต้ทั้งหมด (นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต สงขลา พัทลุง นราธิวาส) และ เขตสาธารณสุขที่ 5,6 คือจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (นครราชสีมา สุรินทร์ มหาสารคาม ขอนแก่น เลย ศรีสะเกษ) มีสัดส่วนของประชากรชายที่สูบบุหรี่เป็นประจำสูงกว่าเขตสาธารณสุขอื่นๆ และมากกว่าร้อยละ 50 ขึ้นไป สำหรับเพศหญิงจะแตกต่างไปคือ ประชากรที่สูบบุหรี่เป็นประจำมีสัดส่วนสูงสุดในเขตสาธารณสุขที่ 8 (นครสวรรค์ ตาก และกำแพงเพชร) ร้อยละ 8.1 รองลงมา คือ ในเขตสาธารณสุขที่ 10 (เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา) ร้อยละ 4.5 และกรุงเทพฯ (ร้อยละ 3.6) ประชากรตัวอย่างเพศหญิงในเขตสาธารณสุขที่เพศชายมีอัตราการสูบบุหรี่เป็นประจำสูงสุด คือ ถนนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคใต้ กลับมีการสูบบุหรี่ต่ำกว่าเขตสาธารณสุขอื่นๆ (ภาพที่ 5)

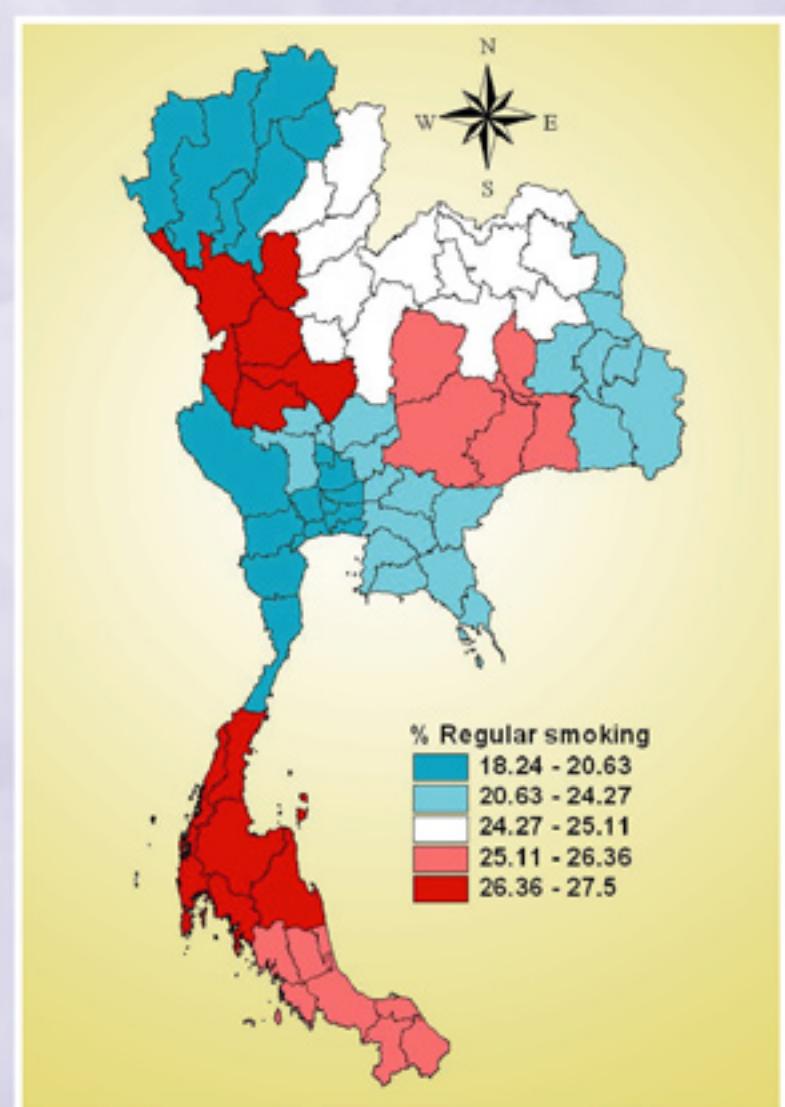
ภาพที่ 5 ความชุกของผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำในชายและหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไป จำแนกตามเขตสาธารณชน

ภาพที่ 6 จังหวัดอย่างที่ใช้ในการสำรวจ
จำแนกตามเขตสาธารณูป 12 เขต และกรุงเทพฯ

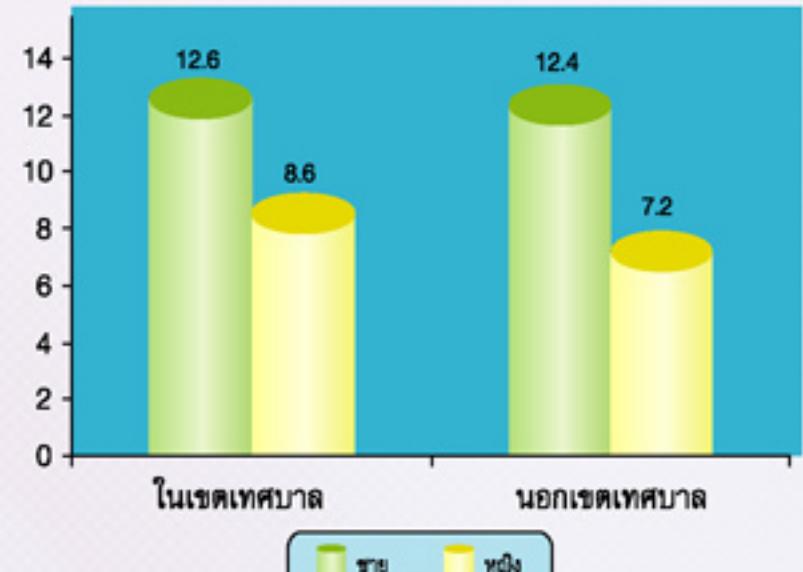

ภาพที่ 7 การกระจายทางภูมิศาสตร์(ตามเขตสาธารณุสข)
ของความชอกของผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำอายุ 15 ปีขึ้นไป

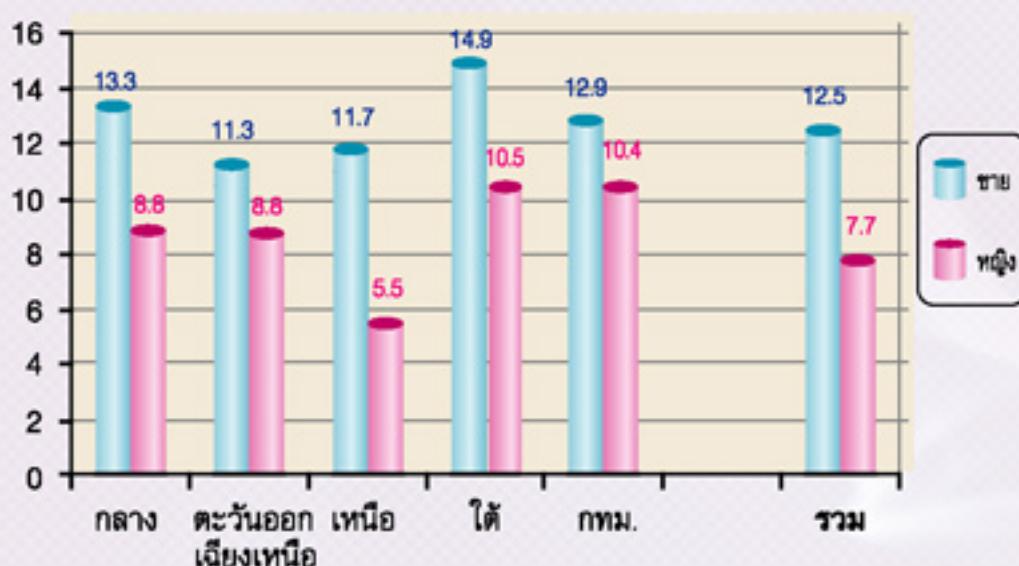

การวิเคราะห์ ปริมาณการสูบบุหรี่เฉลี่ยต่อวัน ในกลุ่มที่สูบเป็นประจำ แยกตามเขตเทศบาล มีปริมาณการสูบบุหรี่ที่ใกล้เคียงกัน (12 มวนต่อวัน) แต่ในเพศหญิง พบร่วมกับที่อยู่ในเขตเทศบาลที่สูบบุหรี่เป็นประจำมีการสูบบุหรี่ในปริมาณที่มากกว่าในเขตเทศบาล คือประมาณ 9 มวนต่อวัน เทียบกับ 7 มวนต่อวัน ในหญิงที่อยู่นอกเขตเทศบาล (ภาพที่ 8)

ภาพที่ 8 ปริมาณบุหรี่ที่สูบเฉลี่ย (มวนต่อวัน) ในชายและหญิง อายุ 15 ปีขึ้นไปที่สูบเป็นประจำ จำแนกตามเขตการปกครอง

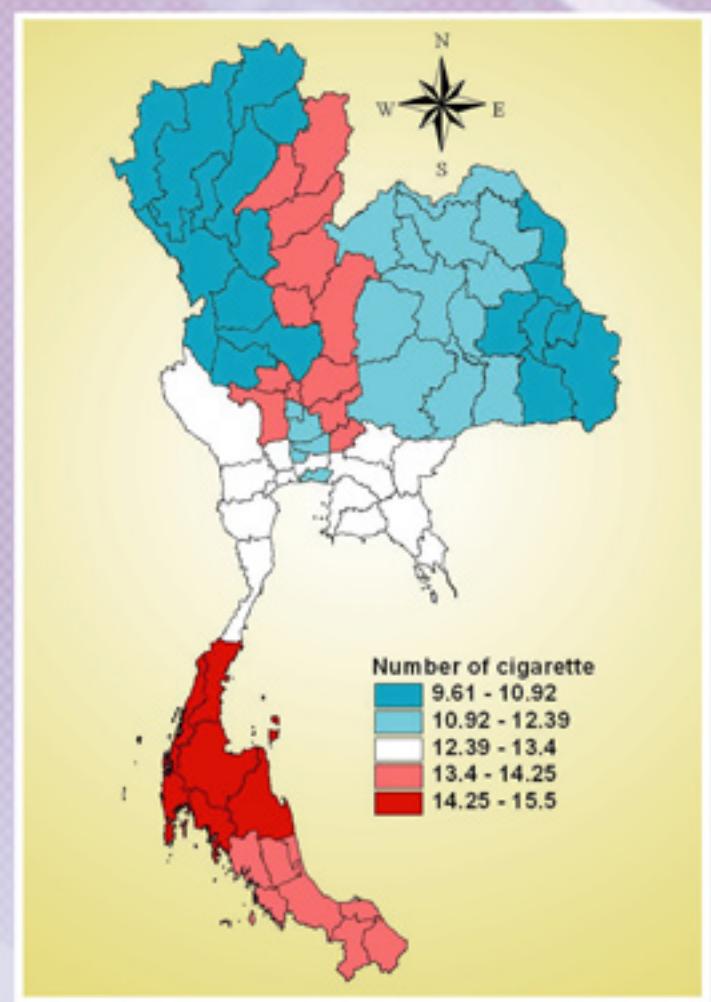

ภาพที่ 9 ปริมาณบุหรี่ที่สูบเฉลี่ย (มวนต่อวัน)
ในชายและหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไปที่สูบเป็นประจำ จำแนกตามภาค

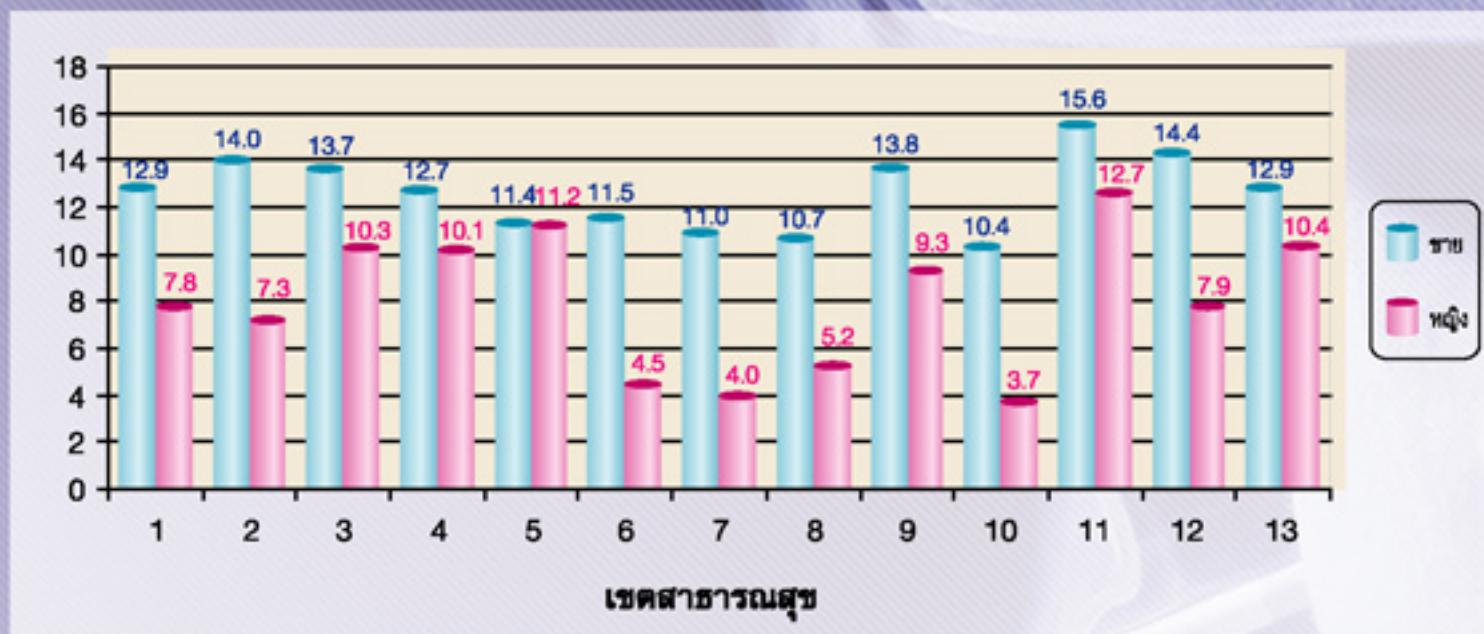
การวิเคราะห์ การสูบบุหรี่แยกตามภาคต่างๆ ของประเทศไทย พบร่วมกับที่อยู่ในภาคใต้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำมีปริมาณการสูบบุหรี่เฉลี่ยต่อวันสูงสุด (15 มวนต่อวัน) รองลงมา คือ ชายในภาคกลาง (13 มวนต่อวัน) และกรุงเทพฯ (13 มวนต่อวัน) ในเพศหญิงที่สูบบุหรี่เป็นประจำ หญิงในภาคใต้สูบบุหรี่ในปริมาณสูงกว่าภาคอื่นๆ (10 มวนต่อวัน) ใกล้เคียงกับหญิงในกรุงเทพฯ โดยในภาครวมทั้งประเทศ ผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำมีปริมาณการสูบในเพศชายประมาณ 12 มวนต่อวัน และในเพศหญิงประมาณ 8 มวนต่อวัน (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 10 การกระจายทางภูมิศาสตร์ (ตามเขตสาธารณสุข)
ของปริมาณบุหรี่ที่สูบเฉลี่ย (มวนต่อวัน)
ในชายและหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไปที่สูบเป็นประจำ

เมื่อวิเคราะห์ ปริมาณการสูบบุหรี่ของผู้ที่สูบบุหรี่เป็นประจำทุกวัน แยกตามเขตสาธารณสุข 13 เขต (เขตที่ 13 คือ กรุงเทพฯ) ข้อมูลแสดงให้เห็นว่าในเขตสาธารณสุขที่ 11,12 ซึ่งเป็นจังหวัดในภาคใต้ (นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต สงขลา พัทลุง นราธิวาส) มีปริมาณการสูบบุหรี่ของชายที่สูบบุหรี่เป็นประจำ สูงกว่าเขตสาธารณสุขอื่นๆ รองลงมา คือ เขตสาธารณสุขที่ 9 (พิษณุโลก เพชรบูรณ์ และแพร่) กรุงเทพฯ และเขตสาธารณสุขในภาคกลาง (เขตสาธารณสุขที่ 1,2,3,4) โดยเขตสาธารณสุขในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคเหนือตอนบน มีปริมาณการสูบบุหรี่ที่ต่ำกว่าเขตอื่นๆ สำหรับเพศหญิง พบร่วมกับ หญิงที่สูบบุหรี่เป็นประจำในเขตสาธารณสุขที่ 3 (ภาคตะวันออก) 4 (ภาคตะวันตก) และ 5 (ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง) มีปริมาณการสูบบุหรี่ที่สูงใกล้เคียงกับเพศชาย ซึ่งคล้ายคลึงกับเขตสาธารณสุขที่ 11 (ภาคใต้ตอนบน) และกรุงเทพฯ (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 11 ปริมาณบุหรี่ที่สูบเฉลี่ย (มวนต่อวัน) ในชายและหญิงอายุ 15 ปีขึ้นไปที่สูบเป็นประจำ จำแนกตามเขตสาธารณสุข

สรุป

ความชุกของการสูบบุหรี่ในประชากรชายอายุ 15 ปีขึ้นไป คือร้อยละ 49 และที่สูบเป็นประจำหรือสูบทุกวันมีร้อยละ 46 หรือประมาณร้อยละ 90 ของประชากรชายที่สูบบุหรี่ในปัจจุบัน ผู้ชายที่สูบบุหรี่มากที่สุดคือกลุ่มอายุ 30 - 59 ปี

ปริมาณบุหรี่ที่สูบต่อวันในผู้ที่สูบเป็นประจำคือ 12 มวนในชายและ 8 มวนในหญิง

กลุ่มอายุน้อยในปัจจุบันทั้งชายและหญิงจะเริ่มสูบบุหรี่เมื่ออายุน้อยกว่ากลุ่มตัวอย่างที่อายุมากในขณะนี้ กล่าวคือ ในหญิงที่อายุ 15 - 29 ปี จะมีอายุเฉลี่ยเมื่อเริ่มสูบบุหรี่ 16 ปี แต่ในหญิงอายุ 30 - 44 ปี ในขณะนี้จะเริ่มสูบบุหรี่เมื่ออายุ 22 ปี โดยเฉลี่ย

ผู้ชายที่อยู่นักเขตเทศบาลสูบบุหรี่เป็นประจำมากกว่าในเขตเทศบาล แต่ผู้หญิงในเขตเทศบาลสูบบุหรี่เป็นประจำมากกว่าหญิงที่อยู่นักเขตเทศบาล เช่นเดียวกับปริมาณที่สูบต่อวัน ที่หญิงในเขตเทศบาลสูบในปริมาณที่มากกว่านักเขตเทศบาล

หญิงในภาคเหนือและชายในภาคใต้สูบบุหรี่เป็นประจำมากกว่าภาคอื่นๆ ชายในกรุงเทพฯ สูบบุหรี่เป็นประจำน้อยกว่าทุกภาค แต่หญิงในกรุงเทพฯ สูบบุหรี่มากเป็นที่สองรองจากหญิงในภาคเหนือ แต่เมื่อเทียบปริมาณการสูบในกลุ่มที่สูบเป็นประจำพบว่าชายและหญิงในภาคใต้และกรุงเทพฯ จะสูบในปริมาณที่มากกว่าภาคอื่น โดยชายในภาคตะวันออกเฉียงเหนือและหญิงในภาคเหนือ สูบในปริมาณน้อยที่สุด ถึงแม้ว่าจะมีสัดส่วนผู้ที่สูบเป็นประจำค่อนข้างสูงก็ตาม

ข้อเสนอต่อการศึกษาวิจัย

1. ควรศึกษาการสูบบุหรี่ตามรายได้ของครัวเรือน และระดับการศึกษา
2. ควรศึกษาแนวโน้มการสูบบุหรี่ของประชากรกลุ่มต่างๆ โดยการวิเคราะห์แบบ age-period-cohort (อายุ-ช่วงเวลา-รุ่นของประชากร) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงระหว่างรุ่นของประชากร

ข้อเสนอต่อนโยบาย

1. ควรแก้ไขปัญหาการสูบบุหรี่ โดยเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่น ที่เริ่มสูบบุหรี่ในช่วงอายุน้อยลง ได้แก่ กลุ่มอายุ 15-29 ปี ในเพศชายและหญิง
2. ควรเน้นมาตรการควบคุมการสูบบุหรี่ โดยเฉพาะในสถานศึกษา และในสถานที่สาธารณะอย่างต่อเนื่องร่วมกับการสร้างค่านิยมใหม่

ข้อเสนอต่อการพัฒนาระบบข้อมูล

1. ควรเปรียบเทียบผลการสำรวจต่างๆ ที่มีการสำรวจการสูบบุหรี่และเปรียบเทียบวิธีการและเครื่องมือที่ใช้ในการสำรวจ
2. ควรพัฒนามาตรฐานการเก็บข้อมูลการสูบบุหรี่ โดยกำหนดตัวชี้วัดวิธีการเก็บข้อมูล เครื่องมือมาตรฐาน และควรบูรณาการ การสำรวจต่างๆ ให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกัน

ชั้น 4 อาคารเอไออนท์ เลขที่ 70/7

ถ.ดิวนันท์ อ.เมือง จ.นนทบุรี 11000

โทร 02-5800931-2 Fax 02-5800933 www.hiso.or.th

สำนักงานพัฒนาระบบข้อมูลหัวสารสุขภาพ

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.)

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)